

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-336-105>

УДК: 338.43:633.1

ОРИЩЕНКО Дмитро

Інституту тваринництва НААН

<https://orcid.org/0009-0009-2869-1871>

ІНСТИТУЦІЙНІ МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті обґрунтовано важливість інституційних механізмів регулювання спеціалізації, таких як державна підтримка, законодавчі ініціативи та фінансові інструменти, які сприяють розвитку аграрного сектору. Визначено, що державне регулювання аграрного сектору направлене на створення сприятливих умов для розвитку аграрних підприємств, забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримку економічної стабільності та сталого розвитку сільських територій. Своєю чергою, регулювання спеціалізації аграрних підприємств має на меті підвищення ефективності виробництва, підтримання інноваційних технологій, забезпечення екологічної безпеки та стимулювання розвитку національних агроринків та експорту. Запропоновано напрями державного регулювання за видами спеціалізації аграрних підприємств: у рослинництві – фінансова підтримка, квотування, експортні програми та екологічні стандарти забезпечують інвестиції та підвищення продуктивності; у тваринництві – захист прав виробників, фінансування ветеринарії та інновації гарантують безпеку та якість продукції; у змішаній спеціалізації – підтримка інтеграції виробничих ланцюгів та енергетичну ефективність, що знижує витрати; у органічному виробництві – стандарти сертифікації, фінансова підтримка та маркетинг, що сприяє розвитку екологічного агровиробництва; у нішовій спеціалізації – підтримка інновацій та пільгове фінансування для малих та середніх підприємств; у експортно-орієнтованій спеціалізації стандарти експорту, митні пільги та підтримка торговельних зв'язків для розширення ринків збуту; у локальній спеціалізації – підтримка місцевих виробників через розвиток ринків та інфраструктури, що стимулює малий бізнес на місцевому рівні.

Ключові слова: спеціалізація аграрного підприємства, спеціалізація, аграрне підприємство, інституційний механізм, державне регулювання, ефективність, розвиток аграрного сектору.

ORISHCHENKO Dmytro

Livestock Farming Institute of National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine

INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR REGULATING THE SPECIALIZATION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

This article addresses the issues of forming the specialization of agricultural enterprises, mainly studying the institutional mechanisms for regulating them. The purpose of the article is to analyze, systematize, and improve the existing theoretical and methodological framework regarding the formation of agricultural enterprise specialization and create a list of state regulation measures for the types of specialization of agricultural enterprises.

The article examines the significance of specialization in agricultural production as a strategic tool for increasing resource utilization efficiency and ensuring the sustainable development of agricultural enterprises. The study justifies the importance of specialization for improving productivity, optimizing production processes, and reducing costs. It substantiates the types of specialization based on criteria such as sectoral focus (crop production, livestock, mixed specialization), production technology (traditional, innovative, and organic production), production scale (mass and niche specialization), and market integration level (export-oriented and local specialization).

The article justifies the importance of institutional mechanisms for regulating specialization, such as state support, legislative initiatives, and financial tools that contribute to developing the agricultural sector. It is determined that state regulation of the agricultural sector aims to create favorable conditions for developing agricultural enterprises, ensure the country's food security, support economic stability, and promote the sustainable development of rural areas. In turn, the regulation of agricultural enterprise specialization aims to increase production efficiency, maintain innovative technologies, ensure ecological safety, and stimulate the development of national agro-markets and exports. The article proposes directions for state regulation according to the types of agricultural enterprise specialization: in crop production – financial support, quotas, export programs, and environmental standards that ensure investment and productivity growth; in livestock – protection of producers' rights, veterinary financing, and innovation that guarantee product safety and quality; in mixed specialization – support for the integration of production chains and energy efficiency that reduce costs; in organic production – certification standards, financial support, and marketing that promote the development of ecological agricultural production; in niche specialization – support for innovations and preferential financing for small and medium-sized enterprises; in export-oriented specialization – export standards, customs privileges, and support for trade relations to expand sales markets; in local specialization – support for local producers through market and infrastructure development, stimulating small businesses at the local level.

Keywords: agricultural enterprise specialization, specialization, agricultural enterprise, institutional mechanism, state regulation, efficiency, agricultural sector development.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

За сучасних умов функціонування економіки розвиток аграрного сектору виступає запорукою економічного зростання, продовольчої безпеки та конкурентоспроможності країни в умовах глобалізації. Важливим напрямом підвищення ефективності аграрного виробництва є формування оптимальної товарної спеціалізації аграрних підприємств, яка ґрунтується на природно-кліматичних умовах, економічних можливостях, ринкових запитах та технологічному рівні виробництва. Однак процес спеціалізації аграрних

підприємств значною мірою залежить від інституційного середовища. Нині в Україні спостерігається низька ефективність інституційного регулювання спеціалізації аграрного бізнесу через низький рівень фінансування та недосконалість державного регулювання. Неврегульованість цих аспектів призводить до низької ефективності використання наявних ресурсів, зниження конкурентоспроможності аграрних підприємств та посилення залежності від зовнішніх ринків. Зважаючи на це, виникає необхідність у формуванні ефективних інституційних механізмів регулювання спеціалізації аграрного сектору, що дозволить підвищити продуктивність, забезпечити сталість аграрного виробництва та сприяти інтеграції України у світові агропродовольчі ринки.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Питанням розвитку аграрного сектору присвячено велику кількість публікацій. Такі провідні вчені як Беженар І.М. [1], Грановська В. Г. [5], Дудка О. І. [6], Канінський П.К. [3], Ковтун В.А. [7], Кушнір С.О. [9], Надвиничний С. А. [8], Степаненко Л.В. [4], Чукіна І. В. [2] та інші присвятили свої дослідження ефективності використання ресурсів аграрними підприємствами, розвитку виробничих потужностей, модернізації технологічних процесів, формування спеціалізації, а також механізмам управління, що сприяють підвищенню конкурентоспроможності і сталому розвитку в умовах глобалізаційних викликів та зміни клімату. Їх роботи містять важливі рекомендації щодо інноваційних підходів до ведення агробізнесу, а також пропозиції для вдосконалення державної політики в аграрному секторі для забезпечення продовольчої безпеки і ефективного використання природних ресурсів.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, присвячених розвитку аграрних підприємств, питання державного регулювання спеціалізації аграрного виробництва залишаються недостатньо вивченими і потребують глибшого аналізу. Питання державного впливу на спеціалізацію аграрних виробництв, визначення пріоритетних напрямів розвитку на державному рівні та їх взаємодія з ринковими механізмами не отримали належної уваги. Отже, вивчення інституційних механізмів, що забезпечують оптимальний розподіл ресурсів між різними підгалузями аграрного сектору, стимулювання інвестицій в нові технології та удосконалення системи державних підтримок є необхідними.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Мета статті – аналіз, систематизація та удосконалення наявного теоретико-методичного забезпечення щодо формування спеціалізації аграрного підприємства та формування переліку заходів державного регулювання видів спеціалізації аграрних підприємств.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Спеціалізація в аграрному виробництві виступає стратегічним інструментом, що сприяє підвищенню ефективності використання ресурсів, оптимізації виробничих процесів та забезпеченню стійкого розвитку сільськогосподарських підприємств. Вона дозволяє суб'єктам агробізнесу концентруватися на виробництві певних видів продукції або наданні специфічних послуг, що сприяє підвищенню продуктивності, зниженню собівартості та покращенню якості кінцевого продукту.

Берженар І. М. зазначає, що ефективне використання природних та економічних ресурсів виступає ключовим фактором підвищення продуктивності та рентабельності аграрного виробництва. У цьому контексті спеціалізація дозволяє аграрним підприємствам зосередитися на вирощуванні найбільш адаптованих до місцевих умов культур і розведенні високопродуктивних порід тварин, що сприяє підвищенню врожайності та зменшенню витрат на виробництво. Вибір оптимальних видів сільськогосподарської діяльності, на думку вченої, повинен ґрунтуватись на врахуванні природно-кліматичних особливостей регіону, що дозволяє мінімізувати ризики, пов'язані з погодними умовами, та зменшити витрати на адаптаційні заходи. При цьому, використання продуктивних сортів і порід сприяє збільшенню виходу продукції з одиниці площі або на одну голову тварини, що є критично важливим у сучасних умовах зростаючої конкуренції та обмежених ресурсів. Крім того, орієнтація на високу рентабельність виробництва передбачає оптимізацію всіх виробничих процесів, включаючи раціональне використання добрив, засобів захисту рослин, систем зрошення та інших агротехнологічних заходів. Згідно з підходом успішна реалізація стратегії спеціалізації також вимагає інтеграції інноваційних технологій та сучасних методів управління, що сприятиме підвищенню економічної стійкості аграрних підприємств [1].

Дослідження Чукіної І. В. підкреслює значення науково обґрунтованого підходу до розміщення галузей сільського господарства у спеціалізованих підприємствах. Врахування економічних законів, кліматичних умов та ринкових потреб виступають факторами, що впливають на ефективність спеціалізації аграрних підприємств, на думку вченої. Оптимальне планування та дослідження дозволяють забезпечити раціональне використання ресурсів і підвищення продуктивності виробництва. Однак, враховуючи обмеженість сільськогосподарських площ, вузька спеціалізація може бути складною для реалізації у багатьох підприємствах. Водночас, окремі галузі, такі як садівництво, плодівництво та овочівництво у закритому ґрунті, мають значні переваги завдяки можливості контролювати умови вирощування, що сприяє підвищенню врожайності та стабільності виробництва [2].

На нашу думку, спеціалізація аграрних підприємств виступає ефективною стратегією, що сприяє підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності та рентабельності господарської діяльності. При цьому орієнтація на виробництво певних видів продукції дозволяє підприємствам зосередитися на ключових напрямках своєї діяльності, що забезпечує ряд стратегічних переваг:

- збільшення продуктивності, адже оптимізація виробничих процесів і використання передових технологій сприяє підвищенню врожайності та ефективності тваринництва.
- зниження витрат, адже спеціалізовані підприємства можуть досягати ефекту масштабу, що дозволяє мінімізувати виробничі витрати та підвищувати прибутковість.
- підвищення якості продукції, адже зосередження на конкретному напрямку діяльності дозволяє вдосконалювати технології виробництва та контролю якості.
- ефективність маркетингових стратегій, адже чітке позиціонування продукції на ринку сприяє кращому розумінню потреб споживачів і розробці ефективних інструментів просування.
- формування конкурентних переваг, адже підприємства, що спеціалізуються на виробництві певних видів продукції, можуть досягти лідерських позицій у своїй галузі.
- інноваційний розвиток, адже концентрація ресурсів на одній сфері діяльності сприяє активному впровадженню нових технологій та вдосконаленню продукції.

Дослідження джерел літератури дозволило систематизувати наступні види спеціалізації аграрних підприємств (табл. 1).

Таблиця 1

Види спеціалізації аграрного підприємства

Критерій	Вид	Діяльність та сутність
За галузевою спрямованістю	Рослинницька спеціалізація	зернове виробництво, овочівництво, садівництво, виноградарство, технічні культури, кормові культури
	Тваринницька спеціалізація	молочне та м'ясне скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво, рибництво
	Змішана спеціалізація	поєднання обох напрямів, наприклад, виробництво кормів у рослинництві для власних потреб у тваринництві
За технологією виробництва	Традиційне виробництво	застосування класичних методів господарювання
	Інноваційне виробництво	використання сучасних технологій, генетики, цифрових платформ управління, автоматизованих систем контролю
	Органічне виробництво	Використання екологічно чистих технологій
За масштабом виробництва	Масова спеціалізація	зосередження на великому обсязі виробництва одного виду продукції, що дає змогу знизити собівартість
	Нішова спеціалізація	виробництво продукції преміум-сегмента або ексклюзивної агропродукції, орієнтованої на вузький ринок
За ступенем інтеграції в ринок	Експортно-орієнтована спеціалізація	виробництво продукції з урахуванням міжнародного попиту та стандартів
	Локальна спеціалізація	виробництво продукції зосереджено на внутрішньому споживанні та регіональних ринках

Джерело: систематизовано автором за [1-4]

Спеціалізація аграрного підприємства здійснюється за різними критеріями, що дозволяє адаптувати виробництво до умов ринку та досягати максимальної ефективності в обраній сфері. Першим критерієм виступає галузева спрямованість, яка визначає основну продукцію, що виробляється на підприємстві. У цьому контексті виділяють рослинницьку, тваринницьку та змішану спеціалізацію. Рослинницька спеціалізація охоплює такі напрямки, як зернове виробництво, овочівництво, садівництво, виноградарство, технічні культури та кормові культури. Тваринницька спеціалізація передбачає молочне та м'ясне скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство, бджільництво та рибництво. Змішана спеціалізація поєднує обидва напрями, наприклад, виробництво кормів у рослинництві для потреб тваринництва.

Наступним критерієм виступає технологія виробництва, за якою передбачається три основні види спеціалізації. Традиційне виробництво передбачає використання класичних методів господарювання, що мають широке визнання та тривалий досвід застосування. Інноваційне виробництво орієнтоване на використання сучасних технологій, зокрема передових агротехнічних рішень, генетики, цифрових платформ управління та автоматизованих систем контролю. Також, виділяють органічне виробництво, що орієнтоване на екологічно чисті технології та має на меті мінімізацію використання хімічних препаратів і забезпечення стійкого розвитку сільськогосподарських систем.

З позиції масштабу виробництва спеціалізація може бути масовою або нішовою. Перша зосереджена на виробництві великого обсягу продукції одного виду, що дозволяє знизити собівартість завдяки економії на масштабах. Нішова спеціалізація, навпаки, орієнтована на виробництво продукції преміум-сегмента або ексклюзивної агропродукції, що відповідає вимогам вузького ринку з високою купівельною спроможністю.

За ступенем інтеграції в ринок спеціалізація може бути експортно-орієнтованою та локальною. Експортно-орієнтована спеціалізація передбачає виробництво продукції, яка відповідає міжнародним стандартам і орієнтована на зовнішні ринки. Локальна спеціалізація зосереджується на задоволенні попиту на внутрішньому ринку та на регіональних споживчих сегментах, що часто має на меті максимізувати ефективність на обмеженому просторі з врахуванням специфіки місцевих споживчих уподобань.

Отже, різноманітність видів спеціалізації виступає ключовим фактором підвищення ефективності аграрного виробництва. Проте, для досягнення стійких результатів необхідно враховувати комплекс внутрішніх і зовнішніх чинників, включаючи природні ресурси, технологічний розвиток, інституційні та економічні умови. Лише за умови системного підходу та наукового обґрунтування можливо досягти високої результативності в аграрному секторі, що сприятиме сталому розвитку сільськогосподарських підприємств.

В контексті поточного дослідження зосередимось на інституціональних механізмах регулювання спеціалізації аграрних підприємств, оскільки вони відіграють важливу роль у формуванні стійкої та ефективної галузевої структури. Державна підтримка, законодавче забезпечення, фінансові стимули та організаційно-економічні механізми створюють умови для оптимального вибору напрямів виробництва, підвищення інвестиційної привабливості та адаптації до змін ринкового середовища.

Дослідження Грановської В. Г. показало, що інституційне забезпечення спеціалізації аграрних підприємств потребує комплексного вдосконалення з урахуванням сучасних економічних викликів та обмеженості ресурсної бази. Нинішня система регулювання характеризується низькою ефективністю інструментів державної підтримки, недостатньою інтеграцією регіональної та національної політики, а також слабкою адаптацією до умов глобалізованої економіки [5].

Вчений Дудка О. І. зазначає, що для створення сприятливого інституційного середовища необхідно вдосконалювати механізми стимулювання інвестицій, розширювати доступ аграрних підприємств до фінансових ресурсів, розвивати кооперацію та партнерство між бізнесом, наукою й державою. В своєму дослідженні вчений пропонує механізм державного регулювання аграрного сектору економіки, згідно з яким основними завданнями такого регулювання виступають [6]:

- розвиток сільськогосподарських і переробних виробництв, що має на меті підвищення ефективності аграрного виробництва, створення нових робочих місць та вдосконалення технологічних процесів для забезпечення продовольчої безпеки країни та збільшення експортного потенціалу;
- розвиток імпортозаміщення, що сприятиме зменшенню залежності від зовнішніх постачальників, стабілізації національного ринку та створенню сприятливих умов для розвитку внутрішнього виробництва;
- збереження балансу та паритету сільського господарства в порівнянні з іншими галузями економіки, що дозволить забезпечити його інтеграцію в загальну економічну структуру держави;
- надання державної підтримки товаровиробникам на зовнішніх та внутрішніх ринках для підвищення конкурентоспроможності аграрної продукції, підтримки виробників та удосконалення технологій;
- підвищення рівня зайнятості на селі, що сприятиме соціально-економічному розвитку сільських територій, покращенню умов життя сільського населення та зменшенню міграції в міста [6].

На нашу думку, інституційний механізм регулювання спеціалізації аграрних підприємств повинен ґрунтуватись на комплексі організаційно-правових норм, інструментів і органів, що здійснюють регулювання, підтримку та розвиток спеціалізованих виробництв у аграрному секторі. Такий механізм передбачає різні рівні управління, політики та стратегії, які сприяють ефективному розвитку аграрних підприємств з урахуванням їхніх особливостей та потреб ринку.

Інституційний механізм регулювання спеціалізації аграрних підприємств включає кілька важливих складових, зокрема законодавчу та нормативно-правову базу, державні органи та установи, фінансові інструменти, наукову та освітню підтримку, регулювання ринку, інформаційну підтримку, соціальні аспекти та екологічне регулювання. Чітко визначені законодавчі акти та нормативи забезпечують права та обов'язки підприємств, контролюють безпеку та якість продукції, а також сприяють державній підтримці. Міністерство аграрної політики, ветеринарні служби та екологічні інспекції, здійснюють нагляд і підтримку в різних сферах аграрного виробництва. Крім того, фінансова підтримка у вигляді субсидій, пільг та кредитів стимулює інвестиції, а наукові установи сприяють впровадженню інновацій. Важливу роль відіграють також механізми регулювання зовнішньої торгівлі та міжнародної співпраці, що забезпечують рівні умови для конкурентоспроможності на ринку [8, 9].

Детально розглянемо регулювання кожної спеціалізації аграрних підприємств, яке має свою специфіку, оскільки потреби в підтримці, організації та фінансуванні різних видів аграрної діяльності можуть суттєво відрізнятися (рис. 1).

Рис. 1. Аспекти державного регулювання видів спеціалізації аграрних підприємств

Джерело: авторська розробка

Загалом державне регулювання аграрного сектору направлене на створення сприятливих умов для розвитку аграрних підприємств, забезпечення продовольчої безпеки країни, підтримку економічної стабільності та сталого розвитку сільських територій. Своєю чергою, регулювання спеціалізації аграрних підприємств має на меті підвищення ефективності виробництва, підтримання інноваційних технологій,

забезпечення екологічної безпеки та стимулювання розвитку національних агроринків та експорту. Виходячи з рис. 1. можна зробити висновок, що:

- в рамках рослинницької спеціалізації державне регулювання передбачає фінансову підтримку, квотування, експортні програми та екологічні стандарти, що у комплексі забезпечує високий рівень інвестицій в агровиробництво та підвищує продуктивність сільськогосподарських культур;
- в рамках тваринницької спеціалізації державне регулювання передбачає захист прав виробників, фінансування ветеринарії та підтримку інновацій у галузі тваринництва, що у комплексі забезпечує безпеку, якість та інноваційність продукції;
- в рамках змішаної спеціалізації державне регулювання підтримує інтеграцію різних виробничих ланцюгів, фінансові програми для комбінованих підприємств та енергетичну ефективність, що у комплексі забезпечує зниження витрат та підвищення енергоефективності виробництва;
- в рамках спеціалізації органічного виробництва держава регулює його через стандарти сертифікації, фінансову підтримку та маркетингові програми, сприяючи розвитку екологічно чистого агровиробництва;
- в рамках нішової спеціалізації державне регулювання забезпечує підтримку інновацій, доступ до ринків та пільгове фінансування для виробників спеціалізованої продукції, що у комплексі сприяє розвитку малих і середніх підприємств функціонуючих на обмежених ринках;
- в рамках експортно-орієнтованої спеціалізації державне регулювання забезпечує встановлення стандартів експорту, митних пільг та підтримку торговельних зв'язків, що у комплексі дозволяє аграріям розширювати присутність на міжнародних ринках;
- в рамках локальної спеціалізації держава підтримує місцевих виробників через програми розвитку локальних ринків та інфраструктури, що у комплексі забезпечує економічну підтримку та розвиток малих підприємств на місцевому рівні.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Спеціалізація аграрних підприємств виступає стратегічним інструментом для підвищення ефективності використання ресурсів, оптимізації виробничих процесів та забезпечення стійкого розвитку. Вона дозволяє підприємствам зосереджуватися на певних видах продукції чи послуг, що, в свою чергу, підвищує продуктивність, знижує витрати та покращує якість кінцевого продукту. Зокрема, ефективне використання природних та економічних ресурсів, вибір адаптованих культур і порід тварин та інтеграція інноваційних технологій залежать від стратегії спеціалізації. Інституційні механізми регулювання спеціалізації аграрних підприємств, включаючи державну підтримку, законодавче забезпечення та фінансові стимули, створюють умови для оптимального вибору напрямів виробництва. Це дозволяє підприємствам адаптуватися до змін ринкового середовища, підвищувати інвестиційну привабливість і розвивати ефективні маркетингові стратегії.

Література

1. Беженар І.М. Стан розвитку спеціалізації в аграрних підприємницьких структурах. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2016. № 10. С. 128-133.
2. Чукіна І. В., Розвиток спеціалізації та диверсифікації як чинник управління результативності виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.116
3. Канінський П.К. Спеціалізація сільськогосподарських підприємств: монографія. К : ННЦ ІАЕ, 2005. 348 с.
4. Степаненко Л.В. Види і форми спеціалізації сільського господарства. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya: Scientific Journal*. 2019. Вип. 9. С. 120-128. URL: <https://www.bulletin-esgeograph.org.ua/images/docs/Volume-9/19.Stepanenko.pdf>
5. Грановська В. Г. Формування інституційного механізму забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 18. С. 124-129.
6. Дудка О. І. Механізм державного регулювання аграрного сектору економіки. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 13. С. 99-102.
7. Ковтун В.А. Важелі та принципи організаційно-економічного підходу функціонування аграрних підприємств. *Економіка та суспільство*. 2018. Вип. 17. С. 251-257. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-36>
8. Надвиничний С. А. Економічний розвиток аграрної сфери України. Дисертація на здобуття доктора економічних наук за спеціальністю 8.00.03 – економіка на управління національним господарством. Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв. 2019. 515 с. URL: https://www.mnau.edu.ua/files/spec_vchen_rad/d_38_806_01/dis_nadvynychnyi1.
9. Кушнір С.О. Інституційне забезпечення аграрного сектору України в контексті його

інноваційного розвитку: теорія, методологія, практика. Дисертація на здобуття доктора економічних наук за спеціальністю 8.00.03 – економіка на управління національним господарством. Львівський торговельно-економічний університет. Львів. 2020. 536 с. URL: https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2020_11/Kushnir_Disertacija_Kushnir.pdf

References

1. Bezhenar, I. M. (2016). The state of development of specialization in agricultural entrepreneurial structures. *Bulletin of Mykolaiv National University named after V. O. Sukhomlynskyi*, 10, 128-133.
2. Chukina, I. V. (2018). Development of specialization and diversification as a factor in managing the effectiveness of agricultural enterprises' production and economic activities. *Efficient Economy*, 12. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.12.116.
3. Kaninskyi, P. K. (2005). *Specialization of agricultural enterprises: Monograph*. Kyiv: NNC IAE. 348 p.
4. Stepanenko, L. V. (2019). Types and forms of agricultural specialization. *Ekonomichna ta Sotsialna Geografiya: Scientific Journal*, 9, 120-128. Retrieved from <https://www.bulletin-esgeograph.org.ua/images/docs/Volume-9/19.Stepanenko.pdf>
5. Granovska, V. H. (2018). Formation of the institutional mechanism for ensuring the competitiveness of agricultural enterprises. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University*, 18, 124-129.
6. Dudka, O. I. (2016). Mechanism of state regulation of the agricultural sector of the economy. *Investments: Practice and Experience*, 13, 99-102.
7. Kovtun, V. A. (2018). Levers and principles of the organizational and economic approach to the functioning of agricultural enterprises. *Economy and Society*, 17, 251-257. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-17-36>
8. Nadvynychnyi, S. A. (2019). *Economic development of the agricultural sector of Ukraine* (Doctoral dissertation, Mykolaiv National Agrarian University). Mykolaiv. 515 p. Retrieved from https://www.mnau.edu.ua/files/spec_vchen_rad/d_38_806_01/dis_nadvynychnyi1
9. Kushnir, S. O. (2020). *Institutional support for the agricultural sector of Ukraine in the context of its innovative development: Theory, methodology, practice* (Doctoral dissertation, Lviv Trade and Economic University). Lviv. 536 p. Retrieved from https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Aspirantura/Rady/Spec_vchena_rada/Dysertacii/2020_11/Kushnir_Disertacija_Kushnir.pdf